

лютеранських пастори померли в один день і разом потрапили в приймальню пекла. Після того, як демон-реєстратор заповнив впускну форму, він каже: «Гаразд, зараз я відправляю вас до лютеранської частини пекла». «Що? . – запитує один із пасторів. – Тут що є лютеранська частина пекла?». «Так, звісно є, - каже демон-реєстратор. – За кілька хвилин ви зустрінете самого доктора Мартіна Лютера». Один із пасторів поветається до іншого й каже: «Дідько! То Лютер таки був правий».

3. 2 Фелікс ПОНЯТОВСЬКИЙ. Реставрація чи радикальна Реформація?

Рецензія на книгу: Говард Біддулф. Відновлення стародавньої християнської церкви: чотири американські концепції. – Київ: Інтерсервіс, 2017. – 54 с.

Реформація, яка поширилася в Європі 500 років тому, мала неабиякий вплив на всі сфери життя суспільства. Розвиток науки, освіти, соціальних інституцій та сучасний прогрес загалом – усе це можна вважати результатом і плодом перебігу Реформації. Реформатори XVI століття навіть не могли уявити, який потужний незворотний процес був запущений ними завдяки декільком теологічним гаслам. Усю історію сучасної цивілізації можна поділити на два періоди: до та після Реформації.

Із самого початку цих масштабних трансформацій в мисленні людства виникло одне з найболочіших питань, а саме: наскільки радикальною має бути Реформація?. Починаючи із суперечок між Ульріхом Цвінглі та першими анабаптистами в Цюриху ми бачимо, як цей рух розділяється на дві паралельні течії, які, походзячи з одного джерела і маючи одну природу, тим не менш відрізняються одна від одної, сперечаються і змагаються одна з іншою. В історичній науці ці дві течії отримали назву магістерське та радикальне крило Реформації.

Дух радикалізму був завжди живий серед представників цього руху. Завжди знаходилися невдоволені наявним станом справ, які закликали до корінних змін. У той час, як магістерське крило Реформації, виконавши свою місію, почивало на здобутих лаврах, представники радикальної течії продовжували боротьбу за право сповідувати свої ідеї. Дуже часто, будучи переслідуваними, вони шукали для себе спокійного місця, де б мали змогу спокійно жити. Багато представників радикального крила Реформації знайшли собі притулок у Сполучених Штатах Америки. Тому не дивно, що ця країна стала батьківщиною багатьох радикальних релігійних течій.

Свою книгу «Відновлення стародавньої християнської церкви: Чотири американські концепції» Говард Біддулф присвятив аналізу

чотирьох неопротестантських рухів (Церква Христа, Церква Святих останніх днів (мормони), адвентисти сьомого дня та рух п'ятидесятників), які зародилися у США в XIX та на початку XX століть. Кожний з цих рухів ставив на меті відновити первісне християнство, але обрав свій шлях до цієї мети.

Така диверсифікація підходів пояснюється тим, що модель первісної церкви, як вона описана в книзі Дій апостолів, мала бути переосмислена та адаптована до нових культурних і соціальних реалій XIX або XX століття. Зрозуміло, що неможливо перенести через 2000 років структуру, уклад і спосіб життя тогочасних людей без присутніх змін. Також важливо відзначити, що на розуміння «правильної» моделі церкви великий вплив мала теологія кожного з рухів. Хоча всі чотири проаналізовані професором Г.Біддулфом в книзі конфесії стоять на основних засадах Реформації (можливо, тут треба відокремити Церкву святих останніх днів, члени якої сповідують відкритий канон Писання, таким чином не приймаючи одне з основних гасел Реформації — *Sola Scriptura*), вони відрізняються в багатьох питаннях: таких, як розуміння апостольського покликання, того, яким чином має бути керована церква, кінцева мета існування церкви, як принцип священства всіх віруючих може бути відтворений в сучасному суспільстві. Тому не дивно, що кожна з цих конфесій шукає власний спосіб втілення принципів християнства.

Автор аналізує та порівнює те, як ці чотири названі християнські рухи намагалися відтворити первісну модель християнства в американських умовах позаминулого та минулого століття, а потім цей досвід розповсюдити на весь світ. Треба віддати належне автору в тому, що він коректно, без упереджень намагається описати шлях кожної з чотирьох конфесій. Утримуючись від будь-яких оцінок, Говард Біддульф усе ж таки підкреслює досягнення кожного з рухів на їхньому шляху від невеличкої групи однодумців до всесвітньо визнаної деномінації.

Дослідник пропонує по-новому подивитися на сутність підходів цих чотирьох конфесій, пропонує об'єднати їхній досвід під загальним терміном «реставраціоністи» у тому сенсі, що вони не просто намагалися реформувати існуючу церкву, але повністю відновити первісне християнство. На мою думку, такий термін цілковито відображає зміст духовних пошуків кожної з аналізованих християнських груп, але не слід протиставляти їхній досвід традиції європейської Реформації.

Реформація з'явилася на хвилі Відродження, гаслом якого було *ad fontes*, цебто «назад до витоків». У принципі, п'ять гасел Реформації (*Sola Scriptura*, *Sola Fide*, *Sola Gratia*, *Solus Christus*, *Soli Deo Gloria*) можна вважати теологічним вираженням гасла *ad fontes*. Таким чином, Реформація по своїй суті є рухом реставрації або повернення до першовитоків. Але те, що об'єднує чотири аналізовані конфесії, – це радикальні погляди та бажання глибших реформ. Тому всі ці християнські

групи краще класифікувати як представників сучасної радикальної Реформації, які пішли значно далі, ніж їхні попередники з XVI століття.

Монографія Говарда Біддулфа «Відновлення стародавньої християнської церкви: чотири американські концепції» є досить цінною для розуміння історичного та теологічного розвитку цих конфесій. Автор намагається проаналізувати ті труднощі, які постають перед новими релігійними групами в їхніх пошуках самоідентифікації на шляху до визнання серед старіших деномінацій.

3.3 Віталій ШЕВЧЕНКО. Протестантизм: до причин постання та поширення на ранньому етапі його розвитку

Анотації. В статті В.Шевченка йдеться про появу та деякі обставини поширення протестантизму в Німеччині, його виняткові місце, роль та значення в історії християнського поступу упродовж останнього п'ятисотліття. Особлива увага приділяється з'ясуванню різних рецепцій, що ними супроводжувався перебіг подій, пов'язаних з розвитком протестантизму на його ранньому етапі. **Ключові слова:** протестантизм, передумови виникнення протестантизму, предтечі та ідеологи Реформації, ренесансно-гуманістичні іновації.

The article "**Protestantism: to the causes of growth and spread at an early stage of its development**" by V.Shevchenko deals with the epoch-making phenomenon of Protestantism, its exceptional place, role and significance in the history of Christian progress during past five hundred years. Special attention is dedicated to disclosure of number of some reasons, which caused the appearance of Protestantism. **Key words:** Protestantism, historical preconditions, theological backgrounds, precursors and ideologists of the Reformation, Renaissance-humanistic innovations.

Актуальність дослідження теми. Почуваючись співпричетними до відзначення 500-річчя виникнення протестантизму, нам, передусім, хотілося б досвідчити, що йдеться про епохальне явище, яке може розглядатися в різних проблемно-тематичних проекціях та хронологічних вимірах, з футуристичними візіями включно. Але чітка прив'язаність святочної події до 31 жовтня 1517 року спонукає концентруватися на витоках цього феноменального явища, яке за будь-яких дослідницьких підходів не може розглядатися як історичний казус. Радше йдеться про об'єктивну неунікність, появу якої історично знаменував учин Мартина Лютера, а точніше його 95 тез, що їх було почеплено на брамі віттенберзької церкви і які провістили виникнення третьої гілки в християнстві з тими далекосяжними наслідками, що зумовлять специфіку цивілізаційного поступу християнської ойкумени на всі наступні сторіччя.